

**GLOBALNE EKONOMSKE IMPLIKACIJE I MEDIJSKE
PROTIVREČNOSTI SA OSVRTOM NA ZEMLJE SUBREGIONA
ZAPADNOG BALKANA
(Uvodni referat)**

Pregledni članak

Akademik prof. dr. Slobodan Nešković, email: slobneskovic@gmail.com

Međunarodna Akademija nauka, umetnosti i bezbednosti - MANUB, Centar za strateška istraživanja nacionalne bezbednosti - CESNA B, Beograd Srbija, Professor Honoris Causa Univerziteta "Sveti Kiril i Metodij" Veliko Trnovo Bugarska, Univerzitet Privredna Akademija u Novom Sadu, Fakultet za evropske pravne i političke studije - FEPPS Srbija, Ukrajinska Tehnološka Akademija Kijev, Ukrajina

Sažetak: Ekonomija i savremeni mediji predstavljaju respektabilne činioce funkcionisanja svake tvorevine. Cilj ovog rada je sadržajno i kompetentno istraživanje značajnih postulata ekonomskih trendova i medijskih angažmana u savremenoj globalnoj zajednici. To ima esencijalnu važnost u aktuelnim okolnostima svetske ekonomske krize. Tradicionalna i postmoderna sredstva informisanja imaju prvorazrednu ulogu u kreiranju javnog mnjenja i ukupnog socijalnog ambijenta. Njihov uticaj često je protivrečan i u kontekstu interesa političkih elita. Navedeni retrogradni tokovi, uz permanentne konflikte dramatično se manifestuju u zemljama subregiona Zapadnog Balkana. Negativne implikacije eliminišu se adekvatnim delovanjem relevantnih subjekata društva.

Ključne reči: globalizacija, ekonomija, mediji, kriza, Zapadni Balkan

**GLOBAL ECONOMIC IMPLICATIONS AND MEDIA
CONTRADICTIONS WITH REFERENCE TO THE COUNTRIES OF
THE SUBREGION WESTERN BALKANS
(Keynote paper)**

Abstract: The economy and modern media are respectable factors in the functioning of every work. The aim of this paper is a meaningful and competent research of important postulates of economic trends and media engagements in the modern global community. This is essential in the current context of the global economic crisis. Traditional and postmodern means of informing have a first - class role in creating public opinion and the overall social environment. Their influence is often contradictory in the context of the interests of political elites. These retrograde flows, along with permanent conflicts, are dramatically manifested in the countries of the subregion Western Balkans. Negative implications are eliminated by adequate action of relevant entities at all levels of society.

Keywords: globalization, economy, media, crisis, Western Balkans

UVOD

Svetska ekonomska kriza dugo traje, a još uvek se ne mogu sagledati njene razmere niti načini otklanjanja njenih posledica. Skroman privredni rast većine zemalja, niska produktivnost, visoka nezaposlenost i ratuće imovinske razlike postali su “novo normalno stanje stvari”. S

druge strane Svetski ekonomski forum upozorava da samo zemlje koje podstiču talente i inovacije imaju veće šanse da se otarase te “nove normale” i da napreduju. Tamo gde veoma malo ljudi ima pristup kvalitetnom obrazovanju i obuci i gde je tržište radne snage rigidno, u toku je nazadovanje.

Međutim, zemlje u ubrzanom ekonomskom usponu (sa izuzetkom Afrike) izgubile podosta elana kojeg su iskazivale u prošloj deceniji. Na zapadu, SAD i Evropa su u sve većem ekonomskom raskoraku. U Evropi i pored i pored ekonomskih reformi u Španiji, Italiji i Francuskoj privredni rast je oskudan, investicije su u osipanju, a ekonomske podele istok – zapad, sever – jug sve su izraženije. Pri tome povećava se stopa nezaposlenosti dok banke još oklevaju da energičnije finansiraju privredu. Oskudan privredni rast Evrope delom ublažavaju oslabljeni evro i snižene cene energenata. Međutim, inflacija u razvijenim zemljama je u padu kao posledica, između ostalog, niskih cena nafte. U svakom slučaju, potvrđeni su prioriteti, i za naredni period, a to je obezbeđivanje uslova za realni rast svetske privrede. Pri tome, imajući u vidu mere ekonomske politike, težište podrške rastu svetske ekonomije, pogotovo u razvijenim zemljama, biće mere monetarne politike.

Krajem prošlog i početkom ovog veka, došlo je do rapidnog unapređenja tehnologije. To je, potom, uticalo na povećanu fragmentisanost medija, ali takođe i na pojavu novih kanala. Moć i uticaj pojedinih medija je promenjena, a akcenat se stavlja i na integraciju starih kanala sa novim. Kao primer ove promene, mogu se navesti promene u vezi sa televizijskim kanalima i pojavom kablovske televizije. Uz ovu promenu, identifikuje se i nastanak novih radio stanica, časopisa, dnevnih novina itd. Može se primetiti i sve veći uticaj nacionalnih televizijskih mreža, koje imaju sve veći broj stanica kablovskog tipa. Sve češće se javljaju i specijalizovane stanice, kao i interaktivni programi koji su omogućeni povezivanjem televizijske i računarske opreme. Informaciono-komunikacione tehnologije su donele su savremenu kulturu poslovanja. Takva nova kultura ne može biti moguća bez njihove podrške. Komunikacija postaje sve ubrzanija, znanje se sve više generiše, a promene koje se identifikuju su kvalitativnog i kvantitativnog tipa. U današnjem poslovanju ne postoje granice. Naučno tehnička dimenzija savremenog društva uslovljava stalnu transformaciju ekonomije, pomerajući je sa proizvodnog sektora prema uslužnom, od industrijskog ka informatičkom i digitalnom prostoru, od klasičnog poslovanja na realnom tržištu ka poslovanju na internetu i virtuelnom tržištu. Ograničenja u današnjem poslovanju ne postoje. Odnosi sa medijima još predstavljaju važan deo velikog broja programa, ali se mnogo više postiže kada odnosi sa javnošću čine sastavni deo strategijskog upravljanja i kada im se omogući da doprinose uspehu jedne organizacije, odnosno preduzeća, u konkurentskim delatnostima.

1. GLOBALNE EKONOMSKE IMPLIKACIJE I ZAPADNI BALKAN

Početkom dvadesetprvog veka otpočela je četvrta industrijska revolucija koja se, uglavnom, zasniva na efikasnoj i efektivnoj upotrebi informacionih i komunikacionih tehnologija. Ovi novi odnosi u svetskom privrednom razvoju podstiču nove industrije i ekonomske modele, ali i brzo propadanje drugih. U tom novom ekonomskom ambijentu konkurenti će biti samo oni koji, više nego ikad ranije, budu ulagali u negovanje, privlačenje i podsticanje talenata (Švab, 2015). Američka privreda poslednjih godina, pokazuje znake jasnog oporavka, zbog jedinstvene kombinacije izuzetnih kapaciteta pronalazaštva, velikog tržišta i sofisticiranog biznisa, uz najniži procenat nezaposlenosti u poslednjih 10 godina.

Podrška rastu svetske ekonomije se može ostvariti kombinacijom podrške globalnoj tražnji, uparenoj sa odlučnom primenom strukturnih reformi (Nešković, 2021). Svet, odnosno dve najveće privrede razmatraju kojim putem će svetska privreda da se dalje razvija. Sve do

izbijanje krize 2008. godine postojao je globalni dogovor SAD i Kine po kome je Kina jačala svoju industriju i proizvodila robu jeftinije od drugih što je odgovaralo podizanju američke kupovne moći. Međutim, u 2015. godini, tempo rasta kineske privrede počeo je da se usporava. Za razliku od Amerike, koja pokazuje znake oporavka, Evropa još stagnira u deflaciji. Stručnjaci procenjuju i da je taj američki oporavak vrlo osetljiv, jer njenu privredu muče strukturni problemi duži period. Stoga i najmanje promene, i pored istorijski niskoj stopi nezaposlenosti, od četiri do pet odsto, mogu napraviti probleme. U tim uslovima traži se set mera za oporavak svetske privrede.

Mnogi eksperti smatraju da je aktuelna ekonomska kriza, mada je nastala iznenada, posledica lošeg upravljanja prethodnom krizom. U 2008. godini preduzimano je sve kako bi se spasio bankarski sistem, mada se smatra da je kriza do 2009. godine bila manje ozbiljna, te da se moglo i bez državne intervencije i angažmana međunarodnih finansijskih institucija. Sada je osnovni problem solventnost država. Dakle, dve krize su imale potpuno različito izvorno poreklo. Ona prva se širila od dna ka vrhu. Počela je je među preterano optimističkim kupcima kuća, rasla kroz mašineriju Volstrita, uz malo veću pomoć firmi za kreditni rejting i završila se zarazom globalne ekonomije. Slom finansijskog sistema je uzrokovao recesiju. Aktuelne teškoće su, nasuprot tome, krenule su sa vrha. Vlade širom sveta su, globalno gledano bile nemoćne da stimulišu svoje ekonomije i „srede svoje kuće“, postepeno su gubile poverenje ne samo kooperacija već i investitora.

Isto tako, finansijske kompanije i domaćinstva su se koristila jeftinim kreditima koji su nekako izdržali do 2007-2008. godine, a onda dolazi do masovnog i žestokog recesionog šoka. Sada je problem suprotan, kompanije se ne zadužuju što rezultira dosta anemičnom potrošnjom i bitno usporenim rastom investicija. Konačno, poslednja razlika je direktna posledica prve dve. S obzirom na poreklo, finansijska katastrofa 2008. godine, imala je jednostavno, ali bolno rešenje – trebalo je da vlade uskoče u obezbeđivanje likvidnosti kroz: niske kamatne stope, bankarske garancije i injekcije gotovine u privredu. Međutim, nisu u dovoljnoj meri te su danas te zemlje u znatno složenoj situaciji. Tada međunarodni finansijski sistem nije bio očišćen (banke nisu morale da promene svoje dugogodišnje navike budući da su izbegle požar koje su same uzrokovale). Banke su spašene ali će nesolventne države i dalje upravljati bankama i celokupnim ekonomskim sistemom (Petrović, 2014).

Sistem samofinansiranja dugova dostigao je „tačku pucanja“, te se kolosačni nivo dugova u svetu sada se mora drastično smanjiti. Dakle dolazi do kompresije tržišta. Međunarodni monetarni fond predviđa da će i u idućoj godini evrozona nastaviti da bude epicentar nestabilnosti u globalnoj ekonomiji i da postoji opasnost od jačanja krize u tom delu sveta, posebno ako se uspostavi loša dinamika u „začaranom krugu“ – rasta BDP-a, fiskalne dimenzije i bankarskog sistema. Tamo gde fiskalni prostor dozvoljava, potrebno je nastaviti sa politikama podrške rastu. Neophodne strukturne reforme treba da se fokusiraju na prilagođavanje tržišta rada, smanjenje javnog duga, i na liberalizaciju robnih tržišta. Razvijene zemlje i rastuća tržišta se suočavaju sa teškim izborima između podrške tražnji, u momentu slabog rasta, i smanjenju ranjivosti ekonomija u nestabilnom spoljnom okruženju. U narednom periodu finansijski stručnjaci očekuju da će centralne banke najjačih ekonomija početi da podižu kamate, a posledice toga biće da će investitori radije da ulažu u državne obveznice, a manje u tzv. grinfild investicije. Bankarski eksperti smatraju da globalna finansijska katastrofa, koja je počela 2008. godine, ušla u treću fazu (Michael, Hooper, Mayer, Slok, Wall, 2010). Taj talas karakteriše veoma niska cena sirovina, usporavanje privrednog rasta, Kine i drugih privreda u usponu i niska inflacija na globalnom nivou. Sve privrede u svetu, osim dve najjače – američke i kineske, kolateralna su šteta seobe kapitala. Za Srbiju, pored niske inflacije, iako bi monetarno popuštanje trebalo da ima povoljan uticaj na domaću aktivnost, niske svetske tržišne kamatne

stope ipak upućuju da će se produžiti slaba tražnja za srpskom robom, što u srednjem roku, po svemu sudeći, otežava osetniji oporavak srpskog BDP-a.

Mnoge zemlje Evropske Unije, pre svih Grčka a potom Portugalija i Španija, te Irska i Italija, moraju proći težak proces prilagođavanja vladinih finansija i spoljne konkurentnosti, da bi pozicija njihovog javnog duga ponovo postala održiva. Međutim, s obzirom na intezivan pritisak finansijskih tržišta, u nekim slučajevima deluje malo verovatno da će podešavanje fiskalnog programa biti dovoljno da se izbegne „iznenadno kočenje“ neophodnog spoljnog finansiranja javnog sektora. Smatra se, da kada se to desi, Evropska Unija neće više biti u stanju da izbegne pitanje da li (i u kom obliku) može da obezbedi javnu finansijsku podršku jednoj od svojih zemalja članica. Mehanizam za stabilizaciju i nove mere Evropske centralne banke dokazuju rešenost Evropske Unije da štiti finansijsku stabilnost u oblasti evra i umanju kratkoročnu zabrinutost za solventnost pojedinih članica evrozone kod kojih je došlo do pogoršanja fiskalnog položaja i dinamike dugovanja. Pojavom finansijske krize u evrozoni dolazi i do novih relacija u odnosu EU – MMF-a.

Prema novoj recepturi MMF-a, predloženi sistem budžetske koordinacije predstavljao bi korak ka zajedničkom, centralizovanom ekonomskom upravljanju unutar evrozone. Međutim, neophodna je bolja unutrašnja monetarno-fiskalna kontrola, odnosno povećana koordinacija na planu fiskalne i ekonomske politike. U sadašnjoj situaciji nameće se pitanje koja bi institucija bila u boljoj poziciji da projektuje i nadzire strog program prilagođavanja koji bi opravdavao finansijsku podršku: EU ili MMF. Razlika se svodi na sledeće: MMF ima novca, stručnost i malo političkih ograničenja. S druge strane, institucije EU imaju novac i stručnost, ali EU odnosno Evropska komisija se suočava sa ozbiljnim političkim ograničenjima u osmišljavanju prilagođavanja programa (Nešković, Đelić, 2018).

Međutim, nije pitanje da li bi EU bila „mekša“ od MMF-a, nego je ključno pitanje koja institucija bi imala jači mehanizam prisile u slučaju da pojedine zemlje (kao npr. Grčka) jednostavno ne sprovedu podešavanje programa (Mayer, 2020). MMF može da učini vrlo malo, ako zemlja koja je u pitanju, jednostavno ne održi svoja obećanja, osim da joj uskrati dalje finansiranje. Nasuprot tome, Evropska Unija ima nekoliko drugih instrumenata na raspolaganju: može uskratiti finansiranje iz strukturnih (i drugih) sredstava. Pored toga, Evropska centralna banka može vršiti ogroman pritisak diskvalifikujući javni dug zemlje članice (ili uopšte njena sredstva) iz upotrebe u okviru operacija svoje monetarne politike. Dakle, Evropska Unija bi mogla da osmisli mehanizam ili instituciju sposobnu da se nosi sa neizvršenjem novčanih obaveza. Dakle, mnogi eksperti i državnici smatraju da se ta dilema može izbeći stvaranjem „Evropskog monetarnog fonda“ (EMF), koji bi bio u stanju da organizuje i realizuje uredno izvršavanje obaveza, kao poslednju moguću meru. Pri tome, razlika se sastoji u tome što bi evropski pandan MMF-a delovao u slučaju da nekoj od članica evrozone zatreba finansijska pomoć, jer se pokazalo da na evropskom finansijskom polju nedostaje slična institucija da pomaže zemljama koje su zapale u ozbiljnu finansijsku krizu.

Međutim, evropska Komisija smatra da može da iskoristi svoja prava u oblasti privredne konkurencije, što bi podrazumevalo jačanje saradnje s drugim akterima na međunarodnoj sceni (kao što je G-20), ali i vršenje pritiska jer se smatra da su svetska finansijska tržišta promenljiva i nepregledna. (Pisani-Ferry, Sapir, 2010). Ideja o Evropskom monetarnom fondu, po modelu na međunarodni monetarni fond, nailazi na široku podršku u zemljama evrozone. Naime, kao što MMF čini na svetskoj sceni tako bi i Evropski fond bio poslednje sredstvo za članice evrozoni koje dospeju u finansijsku krizu. Dakle, EMF bi, pre svega, bio monetarni stabilizator, tako što bi najpe uspostavljao finansijsku disciplinu, a potom davao zajmove na kratak rok. Skeptičniji komentatori kažu da je problem odložen, ali ne i rešen, jer nema jasnog odgovora

na to kako će se slabe i prezadužene ekonomije izboriti sa dugovima i sa zajmovima za njihovo saniranje.

2. MEDIJSKE PROTIVREČNOSTI U SVETU I OKRUŽENJU

U današnjem svetu nije nam strana upotreba kompjutera, telefona, niti interneta. Internet se javio kao sredstvo za ubrzavanje i olakšavanje komunikacije, ali nažalost i za otuđivanje ljudi i svodjenje svakodnevnih ljudskih odnosa samo na elektronsku razmenu poruka, bez direktnog kontakta. Pozitivna strana interneta je da je on omogućio da se mnogi poslovi, poput administracije, rukovodstva, trgovine i mnogih drugih, obavljaju iz sopstvenog stana, što je dovelo do uštede troškova. Međutim, internet pretil uništenju ljudskog druženja i socijalizacije (Nešković, 2021).

Postao je izvor brojnih zarada, koje rastu iz dana u dan, te im se ne može odrediti tačna cifra, počev od samog oglašavanja i reklamiranja, pa sve do različitih usluga koje nam danas pruža internet. Bez obzira na brojne pozitivne aspekte interneta, ne smemo zanemariti i moguće zloupotrebe u industriji, špijunaži, konkurenciji, nedozvoljenoj monopolizaciji, pa čak i lišenje ličnih sloboda. Ljudska potreba za informacijama, kao činioca uspešnog privrednog poduhvata dovodi do internacionalizacije medija. Putem interneta, ljudi su u mogućnosti da se u svako doba dana informišu pomoću vesti u elektronskoj varijanti. Polako, ali sigurno se štampa, kao medij, gubi i biva potisnuta od strane elektronskih prenosioca informacija. Takođe i satelitski TV kanali informišu ljude o događajima gotovo istovremeno sa njihovim dešavanjem.

Današnji sistem informisanja pretvara ljude u slepe promatrače gotovih i nedovoljno proverenih informacija (nekada i izmišljenih radi plasiranja). Polako se gubi objektivno informisanje. Razvoj komunikacijskih tehnologija je omogućio ogroman protok informacija, pa je danas teško odrediti koja je informacija relevantna. Postoji oligopol na tržištu informacija, najveće međunarodne korporacije drže ključne pozicije na tom tržištu, pa je pitanje danas da li je vest tačna, ko je bira i na koji način. Zahvaljujući tome, ljudi su danas bombardovani mnogim nepotrebnim vestima, da bi se prikrio pravi problem i skrenula pažnja sa njega.

Svaka informacija donosi ogromne zarade i što je medijska kuća popularnija, zakupljivanje za reklame sve je skuplje. Primer za to je CNN, koji se smatra simbolom globalizacije, ne samo u medijima, već i uopšte. Smatra se da je ova TV stanica postala i “proizvođač događaja” koje onda ekskluzivno emituje. Tradicionalni prenosioci kulture, kao što su u prošlosti bile religija, prosveta i druge društvene institucije, polako su izgubile na značaju, a masovni mediji (TV, radio i pre svega internet) preuzimaju njihovu ulogu u društvu i postaju osnovni kreatori društvene realnosti. Globalno medijsko tržište kontrolišu transnacionalne medijske korporacije i na njemu je omogućena privatizacija i komercijalizacija medija i stvaranje medijskih oligopola. Podeljeno je između najvećih vodećih transnacionalnih kompanija, koje uporedo sa televizijskim programima, imaju i ostale vrste medija u svom vlasništvu, kao što su web sajtovi, društvene mreže na internetu, producentske kuće.

Oligopolske medijske kuće ukidaju demokratičnost, koja je i sama osnovna ideja medija, da budu platforma za slobode govora i javnog mišljenja. Mediji ne samo što su izgubili ovu osnovnu funkciju prenosnika komunikacije u oba pravca, nego su postali i čisti prenosioci informacija u jednom pravcu, oblikujući stavove i mišljenja društva. Tako globalni mediji stižu od zapada prema ostalim zemljama. Globalna društva putem kulturne diplomatije ostvaruju komunikaciju sa drugim društvima i primetna je nejednaka razmena između najrazvijenijih država i onih koje su manje razvijene. Takođe od posebne je važnosti i industrija kulture u ovom procesu.

Posledica svega navedenog je homogenizacija kulture. Mladi ljudi širom planete usvajaju gotove kulturne obrasce koji se plasiraju u medijima, te tinejdžeri danas u celom svetu igledaju slično, imaju isti stil oblačenja, slušaju iste muzičke izvođače, govore engleskim jezikom, imaju slične ciljeve i svi oni imaju iste idole, ili ti takozvane popularne ličnosti sa zapada. Stvoreni su mnogi svakodnevni životni problemi sa kojima se ljudi susreću, počev od gojaznosti, nedostatka sredstava, koncentracijom dece i mnogih drugih, koji dovode do glavnog problema medija – otuđenosti. Ukoliko pojedinci ne poseduju određene elektronske uređaje, brendiranu odeću, ne posećuju popularna mesta, oni bivaju odbačeni i označeni kao autsajderi. Globalizacija je stvorila kulturni obrazac jednog društva, koja je predstavljena kao ispravna i jedina prihvatljiva i svi pokušavaju da se prilagode trendovima globalnih kulturnih kretanja.

Sa sve češćim održavanjem velikih međunarodnih pregovora, koji obuhvataju mnoga netradicionalna pitanja treba očekivati širok spektar učesnika iz nevladinih interesnih grupa. Regionalne organizacije, kao i njihovi predstavnici u zemlji domaćina imaće sve veću pažnju, jer će se mnogi od njih baviti trgovinom i ekonomskim razvojem, umesto političkim pitanjima. Devedesetih godina prošloga veka bilo je neophodno da se bude velika država da bi se širile in formacije, da bi se povećavao tiraž štampanog materijala, da bi se jačali signali radio televizijskih stanica. Pomoću nove tehnologije i najmanja ili najsiromašnija zemlja može biti prisutna i dati svoj glas u celom svetu i to uz minimalni trošak.

Medijskim sistemom današnjice upravljaju velike transnacionalne korporacije (TNC), kojih ima između 30 i 40, od kojih su desetak sa sedištem u SAD-u. Jedno od glavnih obeležja globalnog medijskog poretka je njegova komercijalizacija i značajan pad javnih servisa. U modernom društvu politika je nezamisliva bez pomoći masovnih medija, za razliku od stare Grčke, gde su se građani okupljali na trgovima (agora) da bi javno diskutovali o temama iz političkih dešavanja i zajednički donosili odluke. Danas se politika usvaja putem medija, odnosno sve što danas znamo o politici naše države, mi smo saznali pomoću novina, interneta, radija ili televizije. Zahvaljujući tome, kažemo da mediji igraju bitnu ulogu u ovom sistemu.

U procesu demokratizacije mediji takođe imaju veoma značajnu ulogu, jer najbitnija karakteristika ovog procesa je formiranje javnog mnjenja. Da bi neko društvo bilo demokratsko, to zavisi od stepena njihove informisanosti i sposobnosti da naprave pravi politički izbor. Po mišljenju Jirgena Hebermsa (2004) javnost se najbolje ogleda u neprofitnom, nekomercijalnom javnom servisu, kakav je BBC, koji teži da bude relativno nezavisan, a samim tim i objektivan. Najbitnija i najmoćnija sredstva komuniciranja sa stanovništvom jedne države, su pre svega mediji, u kojima javno učestvuju u političkim procesima.

Globalni mediji su glavno sredstvo za reklamiranje komercijalnih proizvoda i kao takvi, oni olakšavaju prodor kompanija na nova tržišta. Prvi masovni mediji su bile novine, koje su bile dominantne tokom 19. veka u Zapadnoj Evropi. Ovaj uspon pismenosti i samog procesa štampe, implicirao je demokratsku revoluciju. Razvojem kapitalizma i novine, kao i drugi masovni mediji, su pali pod kontrolu biznisa. Komercijalni mediji, koji su osnivani kao mala preduzeća, su tokom vremena prerastali u velika preduzeća na monopolističkim i oligopolističkim tržištima, samim tim zapadne korporacije su postale glavni kreatori globalnih medija toga doba. Početak telekomunikacija se posmatra od pojave podvodnih kablova i telegrafa sredinom 19. veka. Najznačajnije telegrafske međunarodne novinske agencije su bile: francuska Havas, nemačka Wolff, britanska Reuters, američka Associated Press. Ove agencije su bile prve značajne forme globalnih medija sve do kraja 20. veka, kada se njihov uticaj počeo smanjivati. Pojava pokretne slike doprinela je daljem usponu globalnih medija. Radio se pojavio tek početkom dvadesetog veka u SAD-u, gde su transnacionalne korporacije brzo uvidele značaj ovog medija za preuzimanje kontrole u politici. Najveću promenu globalnih medija izazvala je televizija u posleratnom periodu. Pre svega, ona je osnovana kao neprofitni i nekomercijalni

javni servis, međutim reklamiranje pokreće razvoj komercijalizacije globalnih medija. Televizija se smatrala medijom veka, koji predstavlja glavnu osnovu za globalno medijsko tržište. Sa pojavom satelitske i kablovske distribucije 90-ih godina, povećan je broj kanala u mnogim zemljama i ovaj period se smatra najbitnijim za proces komercijalizacije. Najveće gigantske kompanije u ovoj industriji su Time Warner, Disney, Bertelsmann, Viacom, News Corporation i oni imaju u svom vlasništvu ogromne filmske i televizijske kapacitete.

Dve značajne karakteristike digitalizacije su to da ona ruši sve prepreke pred sobom između tradicionalnih medijskih industrija, kao i razlike između njih i da ona predstavlja novi kanal, odnosno univerzalni medij, kompjuter. Globalna upotreba interneta i njegova ekspanzija počele su tek kada je Tim Berners osmislio World Wide Web, odnosno mrežu koja je trebala da bude rasprostranjena po celom svetu. Do tada je to bila ograničena mreža, putem koje su se razmenjivale informacije između univerziteta i drugih istraživačkih centara i institucija. Devedesetih godina prošlog veka, prelazak na ovaj digitalni format informacija tekao je ubrzano. Prvenstveno je razvoj ovog globalnog medija definisan u Sjedinjenim Američkim Državama, ali je internet u osnovi globalni medij celog sveta. Kako glavni izvršni direktor firme Oracle govori da je kompjuterski softver postao najznačajnija industrija u svetu, kao što je pre to bilo u pitanju sa naftom prošlog veka. Svi su bili zahvaćeni razvojem interneta i niko se nije mogao odupreti njegovom uticaju.

Koliko god imale značajnih prednosti i dostignuća, globalizacija i komercijalizacija globalnih medija takođe imaju štetne posledice i čak se može reći za njih da predstavljaju pretnju demokratskim procesima. Građani postaju žrtve manipulisanja, jer im se uskraćuje mogućnost detaljnijeg informisanja, jer oni nekritički usvajaju nove informacije, primaju ih zdravo za gotovo. Čak su i komercijalne televizije imale negativne posledice u političkom procesu. Do slabljenja demokratije dovela je i komercijalizacija emitera, odnosno transnacionalnih kompanija. Ne postoji velika razlika i u medijima u drugim državama, i oni su sličnih karakteristika kao i oni u Sjedinjenim Državama. Sve komercijalne televizije posluju po uzoru na američke medije, koji su pod uticajem konstantnih ekonomskih, političkih i vojnih pritisaka, plasirajući narodu samo jeftine, brze, kratke informacije i vesti, sa što više akcije, kako bi privukli i pridobili njihovu pažnju.

Kako shvatamo, najveća posledica i negativan uticaj globalizacije je komercijalizacija, kao i njen uticaj na javnu sferu i formiranje javnog mnjenja. To se dešava zahvaljujući tome što u ovom procesu globalizacije, uočava se veoma velika i jaka usmerenost da sadržaji u medijima i programima budu što lakši i pitkiji narodu. Globalni mediji današnjice posmatraju publiku kao potrošače, a ne kao stanovnike neke države koji treba da učestvuju u stvaranju javnog mnjenja i da budu deo javnih dešavanja. Takoreći građani imaju samo slobodu izbora u pogledu toga šta će gledati, slušati i čitati u medijima, kojima upravljaju monopolistička i oligopolistička preduzeća koji sami biraju ponudu koju će predstaviti publici. Uviđamo da je ovo samo privid demokratije, a da tu zapravo i dalje dominira kapitalizam. Transnacionalne kompanije posluju u više država i investiraju u interesu više zemalja. Reč korporacija vodi poreklo od reči *corpus*, što znači telo. Stoga možemo zaključiti da se radi o jednom ogromnom, velikom telu, čiji glavni interes je zapravo proces globalizacije. “Veliko telo”, to jest prethodno definisana transnacionalna kompanija, ne zna za državne granice. Novi Svetski Poredak predstavlja vlast transnacionalnih kompanija.

širenja različitih kultura sa jednog kraja sveta na drugih udaljenih delova. Tako danas cela populacija zemlje prati popularnu američku filmsku industriju, svi tinejdžeri slušaju istu komercijalnu muziku i prate iste trendove. Globalizacija doprinosi stvaranju jednog velikog “globalnog sela”, jer je omogućila da informacije budu dostupne, što omogućava veću povezanost i zajednicu najudaljenijih naroda, odnosno stvaranje neke vrste globalne kulture.

Kada govorimo o glavnim karakteristikama ovog procesa, najvažnije je istaći da je to uspostavljanje komercijalnog modela komunikacije i njegovog širenja. Tu možemo dodati i stvaranje novih medija. Komercijalni modeli medija, odnosno njihovi proizvodi su “kultura zabave” i samim tim gube demokratski poredak. Opšti trend insistiranja medija na sadržajima zabavnog i lakog karaktera za široku populaciju, je posledica komercijalizacije, odnosno globalizacije medija. Mediji današnjice kreiraju kulturu zabave. To nema pozitivne efekte na kvalitet i uslugu programa i javnog mnjenja. SAD je zemlja koja služi kao najbolji model za analizu komercijalizma i sve siromašne i manje razvijene države su pod jakim uticajem medijskog sistema bogatih država, kao što su Sjedinjene Američke. Zaključujemo da se sve države sa slabije razvijenih informaciono-komunikacionih prostora, kreću prema modelu Sjedinjenih Američkih Država, jer globalni mediji ne znaju za državne granice, oni sklapaju saveze sa lokalnim kompanijama, transnacionalne korporacije uspostavljaju jaku političku snagu.

Globalni mediji su u službi transnacionalnih kompanija i marketinga, koji imaju negativne efekte na one manje razvijene države, jer samo doprinose jačanju jaza između razvijenih i nerazvijenih država, odnosno produbljuju nejednakost svetske ekonomije. Bez obzira na sve prethodno nabrojane pozitivne posledice procesa globalizacije i njenih ekonomsko-proizvodnih zasluga u svetu, globalna tržišna ekonomija ima odlike antidemokratije. Demokratska obeležja se ogledaju u tome da svi ili skoro svi ljudi mogu da učestvuju u donošenju bitnih odluka, da budu uključeni u formiranje ključnih političkih i ekonomskih dešavanja i da mogu da iznesu svoje stavove i mišljenja, koji će biti uvaženi. Međutim, danas to nije slučaj, ljudi osećaju političku nemoć.

Četiri najbitnije karakteristike, koje treba istaći su (Nešković, Ketin, Šećerov, Delić, 2018):

1. u najvećem delu svetu, ubrzan razvoj globalnog komercijalnog medijskog sistema utiče na pravac, sadržaj i ponudu nacionalnih medija
2. transnacionalne korporacije u ovom sektoru medija vladaju celokupnim sistemom globalnih medija i najveći deo tih kompanija ima sedišta u Sjedinjenim Američkim Državama
3. krucijalna i neophodna komponenta globalizacije tržišta ekonomije u celom svetu je globalni medijski sistem
4. smanjen je doprinos demokratiji jer globalni medijski sistem ima strukturne nedostatke

U procesu globalizacije se uočava dominantnost velikih razvijenih država i transnacionalnih kompanija, koje svojim političkim i ekonomskim faktorima utiču na odlike globalizacije medijskog sistema. Jedna od glavnih komponenti kapitalizma su pre svega mas mediji, što utiče na opštu komercijalizaciju medija u svetu i širenje privida demokratije. Širenje kapitalizma, a samim tim i globalnih komercijalnih medija i komunikacionih sistema, su glavne odlike današnjice. Postavlja se jedno jasno pitanje, kakvu sliku pojedinac ima o svetu danas, da li je ona realna, ili pojedinac stvara ličnu percepciju stvari oko sebe i sveta? Pojedinac je tokom vremena izgubio pojmove o ograničenosti prostora i vremena, zahvaljujući razvoju elektronskih medija, stalnoj dostupnosti mnoštva informacija, digitalizaciji i stalnom satelitskom toku informacija, koje su dostupne svima, bez obzira gde se oni nalazili i kojoj vremenskoj zoni pripadali.

ZAKLJUČAK

Sadašnji privredni rast razvijenih privreda je skroman, a privrede u razvoju usporavaju tempo rasta. Svetu je potreban novi globalni ekonomski poredak. Ideja da svetski ekonomski problemi

moгу biti rešeni jedino u Svetskoj banci, MMF-u i u Azijskoj banci za razvoj zastarela je i, uglavnom, je napuštena.

Neizvesnosti na tržištima i relativno restriktivna fiskalna politika u pojedinim razvijenim zemljama, po svemu sudeći, utiču na to da je tražnja sasvim slaba i na odlaganje investicija proizvođači deflatorne pritiske. To navodi ključne centralne banke na dalju relaksaciju monetarne politike. Tako su, nakon već dostignutog „kulturnog nivoa“ kamatnih stopa, pojedine centralne banke, poput Evropske centralne banke, pribegle neortodoksnim merama „ubrizgavanja“ likvidnosti, u nameri da podstaknu aktivnost i inflaciju (time i referentnu kamatnu stopu), što je do sada davalo ograničene rezultate. S druge strane sa strmoglavim padom cena nafte i drugih sirovina (člika i obojenih metala) tokom poslednjih godina, vreme jeftinog zaduživanja je prošlo. Osim toga pojačava se rizik od bankrota privatnog sektora posebno u zemljama u razvoju. Stoga, MMF preporučuje u cilju spašavanja banaka – njihovo restrukturiranje i formiranje specijalnog državnog fonda za tu namenu. Dugovi tih banaka biće izdvojeni u posebnu banku, a podneće ih, prema važećim pravilima, deoničari i privilegovani kreditori.

Proces globalizacije ima jedinstven zadatak stvaranja "svetskog društva". Radi se o objektivnom planetarnom procesu, sa sve gušćom mrežom povezanosti i komplementarnosti pojedinačnih društava i kreiranju jedinstvenog "svetskog sistema", koja uključuje esencijalne dimenzije: ekonomiju, kulturu, politiku, društvo i životnu okolinu. Masovni mediji zbog svojih tehničkih mogućnosti, imaju sposobnost brzog i širokog delovanja na mase. U toj činjenici se krije moć medija, ali i opasnost. Pod čijom su kontrolom, zavisi od moći pojedinaca ili grupa, čiju moć štiti i održava kapital. S jedne strane, mediji mogu biti slobodni, i mogu delovati samostalno. S druge strane, tu samostalnost kontrolišu upravo te društvene elite koje vrlo često i čine suštinu vladajuće strukture.

Nove tehnologije nose sa sobom brojne promene koje se dešavaju velikom brzinom. Zahvaljujući tome, globalizacija je prožeta uplivom medija, koji donosi mogućnost dostupnosti najrazličitijih kulturnih vrednosti u bilo kom delu sveta. Glavna funkcija savremenih elektronskih medija i informaciono-komunikacionih tehnologija, je redukcija prostorno-vremenske dimenzije našeg postojanja. Mediji omogućavaju reproduktovanje informacija u odsustvu realnosti te informacije. Integracija medija na globalnom nivou neće biti strana, jer time se postiže da na jednom mestu budu dostupne sve informacije i podaci potrebni ljudima. Javnost se institucionalizuje na sledeće načine: političkim pravima i slobodama državljana, slobodom zbora, govora i javnog okupljanja, slobodom štampe i drugim vidovima javnog komuniciranja, kroz norme koje obezbeđuju da delovanje državnih organa bude dostupno u vidu publike, te javnost se ispoljava kao prostor u kome se prepliću privatna sfera društva i javna sila države.

LITERATURA

- [1] Abercombie, N., Warde, A., Contemporary British Society, Longman Group, London, 2003.
- [2] Blek, S., Odnosi s javnošću, Clio, Beograd, 2003.
- [3] Biggs, M., Hooper, P., Mayer, T., Slok, T., and Wall, M., The Public Debt Challenge, Deutsche Bank global Market Research, January, 2010.
- [4] Gross, D., Mayer, T., How to deal with sovereign default in Europe: Towards a euro(pean) monetary Fund, CEPS Policy Brief, No.202/ February, 2010.
- [5] Pisani-Ferry, J., Sapir, A., The best course for Greece is to call in the Fund, Financial Times, 2 February, 2010.

- [6] Đelic, T. A., Neskovic, S., Ketin, S., Lutovac, M., Economic and Environmental Context of Organic Agriculture and Farms in Serbia - Case Study, Fresenius Environmental Bulletin - FEB, Volume 28 - No. 1 / 2019.
- [7] Herman, E., Mekčesni, R., Globalni mediji, CLIO, Beograd, 2004.
- [8] Milovanović, M., Digitalna diplomatija – razvoj, pojam, izazovi i mogućnosti, Forum mladih Evropskog pokreta u Srbiji, Beograd, 2017.
- [9] Mitrović, V., Globalno umrežavanje i digitalna diplomatija, Fakultet organizacionih nauka, Beograd, 2018.
- [10] Nešković, S., Ketin, S., Šećerov, P., Đelić, T., A., International Politics and Ecology: Special Focus to the Protection of Air, Frensenius Environmental Bulletin - FEB, Vol. 27. No 11/2018.
- [11] Nešković, S., Business Diplomacy and Human Capital in the Function of Entrepreneurship and Branding in Public Management, Istaknuti tematski zbornik radova vodećeg nacionalnog značaja, Proceedings, Međunarodna konferencija "Transgranična saradnja, preduzetništvo i bezbednost sa osvrtom na Zlatar i Novu Varoš" 27 - 29. septembar 2019, Beograd: Centar za strateška istraživanja nacionalne bezbednosti - CESNA B Beograd i Internacionalni Univerzitet Travnik u Travniku, BiH, 2019.
- [12] Nešković, S., Countries of Southeast Europe and the Republic of Serbia in the Processes of Regional Cooperation, Tematski Zbornik radova vodećeg nacionalnog značaja "Država i globalni izazovi bezbednosti", Edicija "Bezbednost u postmodernom ambijentu" knjiga 32., Proceedings, Međunarodna naučna konferencija, Beograd: Centar za strateška istraživanja nacionalne bezbednosti - CESNA B, Univerzitet "Sveti Kiril i Metodij" Veliko Trnovo Republika Bugarska, Fakultet za pravo, bezbednost i menadžment "Konstantin Veliki" Niš i Međunarodna Akademija Nauka Umetnosti i Bezbednosti - MANUB, 2021.
- [13] Nešković, S., The Danube Region and Postmodern Economic Coexistence of the Countries of Southeast Europe, Tematski Zbornik radova vodećeg nacionalnog značaja "Protivrečnosti u postmodernom ambijentu", Edicija "Bezbednost u postmodernom ambijentu", knjiga 33., Proceedings, Međunarodna naučna konferencija, Beograd: Centar za strateška istraživanja nacionalne bezbednosti - CESNA B, Univerzitet "Sveti Kiril i Metodij" Veliko Trnovo Republika Bugarska, Internacionalni Univerzitet Travnik u Travniku BiH i Međunarodna Akademija Nauka, Umetnosti i Bezbednosti - MANUB Republika Srbija, 2021.
- [14] Nešković, S., Đelić T. A., Social Challenges and European Integration of the Western Balkans, "Naučnij rezultat" SOCIOLOGIJA I UPRAVLJENIE, Research result Sociology and Management, Setevoj naučno - praktičeskij žurnal, Vol. 7, No 1. Izdaetsa s 2014 g., Online Scholarly Peer - Reviewed Journal, First published online 2014, Belgorod: Belgorodskij gosudarstvenij nacionalnij universitet, Rossia, Belgorod State National Research University, Russia, 2021.
- [15] Nešković, S., - Šoškić, L., Geopolitički kontekst jugoistočne Evrope i bezbednosni koncept Evropske Unije, Ekonomija - teorija i praksa br. 1 / 2021, Novi Sad: Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment Univerzitet Privredna akademija, 2021.
- [16] Petrović, P., Međunarodne finansije u novoj arhitekturi, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014.
- [17] Švab, K., Svetski ekonomski forum, Davos, Izveštaj, 2015.